

آسیب شناسی نظام مدرنیته، در خصوص همسر داری در ره یافت قرآنی

جواهر باقری^۱

چکیده

در دنیای مدرنیته‌ی امروز که هم عصر با پیشرفت تکنولوژی و ارتباطات با آن است؛ زندگی‌های مشترک را تحت تاثیر خود قرار داده است و روابط همسران دستخوش تغییراتی شده است. این تغییرات اثراتی را در حیطه‌ی اخلاقی، اعتقادی، عاطفی و ... در خانواده‌ها به خصوص میان همسران برجای گذاشته است که سبک و سیاق زندگی اسلامی را به سبک غربی درآورده است. هدف از مقاله‌ی حاضر که به روش توصیفی- تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای تدوین شده است، شناخت «آسیب شناسی نظام مدرنیته، در خصوص همسر داری در ره یافت قرآنی» است. یافته‌ها حاکی از آن است که آسیب مدرنیته بر اخلاقیات همسران از نگاه قرآن که مدرنیته آرامش را از زوجین سلب خواهد کرد. طلاق افزایش می‌یابد، رواج بدحجابی و بی حجابی در جامعه رخ خواهد داد، همچنین آسیب مدرنیته بر اعتقادات همسران از نگاه قرآن که شامل عدم تمکین زنان، کاهش فرزندآوری خواهد شد. اخلاقیات و اعتقادات اصل مهم در جامعه‌ی اسلامی است که با ورود مدرنیته و سبک زندگی غربی، دستخوش تغییرات شده است. در نتیجه آسیب نظام مدرنیته بر همسر داری در دو حیطه‌ی اخلاقی و اعتقادی سبب بروز مشکلات عظیمی از جمله طلاق، خیانت، سوءظن و ... در میان زوجین خواهد شد.

واژگان کلیدی: مدرنیته، آسیب شناسی، همسر داری، قرآن، سبک زندگی اسلامی.

^۱ طلبه سطح دو مدرسه علمیه حضرت نرجس سلام الله علیها ساری

بی‌تردید زن و مرد هنگامی که زندگی مشترک خود را آغاز می‌کنند، همواره برای یک زندگی شاد همراه با آرامش و امنیت تلاش خواهند کرد. زن و شوهر برای شناخت توانایی و تفاوت‌های همدیگر باید وقت بگذارند تا بتوانند نیازهای عاطفی، اخلاقی، روانی، جنسی و ... را رفع کنند. مدرنیته در عصر حاضر مبارزه با عقب‌ماندگی و دستیابی به آزادی انسان و توسعه در روابط به سبک غربی است. که برخی از افراد در جامعه، اسلام را باعث عقب‌ماندگی خود دانسته و روابط آزاد غربی را مایه‌ی آزادی و مدرنیته به شمار می‌آورند. در عصر مدرنیته برخی همسران برای رهایی از تفکر عقب‌ماندگی و دستیابی به آزادی به مبارزه با اسلام روی خواهند آورد. با پیشرفت تکنولوژی و استفاده از فضای مجازی با تلفن همراه، استفاده از ماهواره و ... هر کدام از زوجین در دنیای بی‌در و پیکر فضای مجازی سیر می‌کنند و خود را به سبک و سیاق غربی‌ها در می‌آورند که اثرات منفی بسیاری را برای آنان در پی خواهد داشت. اما قرآن این معجزه‌ی الهی و روایات ائمه علیهم السلام سراسر درس زندگی، اخلاق، رفتار و ... برای انسان است که هنوز با گذشت بیش از ۱۴۰۰ سال می‌توان از این چراغ هدایت استفاده کرد. به گونه‌ای که عصر مدرنیته‌ی حاضر نیز با آیات نور و سخنان پرارزش ائمه می‌تواند خانواده‌ها را نجات دهد و سبک زندگی اسلامی را برای آنان نهادینه کند. به همین دلیل مقاله‌ی حاضر در پی پاسخگویی به این پرسش است که آسیب شناسی نظام مدرنیته، در خصوص همسرمداری در ره یافت قرآنی چگونه است؟

اهمیت پرداختن به این موضوع در این است که امروزه تمام زندگی افراد در قاب گوشی‌هایی خلاصه شده است که هیچ حساب و کتابی ندارد. زنان و مردان از هر وقت بیکاری خود به فضای مجازی پناه می‌برند و این باعث ایجاد فاصله میان زن و شوهر شده است. در دنیای مدرنیته‌ی امروز زن و شوهر برای اینکه در نزد دوستان و اقوام خود حس حقارت نداشته باشند، بیشتر به سمت سبک زندگی غربی رفته و زندگی اسلامی را مخالف با آزادی دانسته‌اند. به همین دلیل پرداختن به این موضوع ضرورت دارد.

در مورد پیشینه‌ی مقاله‌ی حاضر نیز می‌توان به چند مقاله و کتاب که در این زمینه به رشته‌ی تحریر در آمده است اشاره کرد.

■ مقاله‌ی «گذری کوتاه بر تاثیر مدرنیسم بر خانواده با تاکید بر خانواده‌ی ایرانی» به نویسندگی محبوبه جوکار؛ به چگونگی ورود مدرنیته به خانواده‌های ایرانی اشاره کرده است و اثرات این پدیده را بر خانواده که مهم ترین آن افزایش سن ازدواج است را اشاره کرده است. همچنین نویسنده در مقاله‌ای دیگر با نام «مدرنیته، تغییر سبک زندگی و کاهش جمعیت در ایران» به اثرات منفی مدرنیته بر اعتقادات و ترویج مصرف گرایی، کاهش جمعیت اشاره کرده است.

■ لعلیا محمدی نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی تاثیر مدرنیته بر روی سبک زندگی»؛ به تاثیر مدرنیته بر روی شیوه‌های رفتار، حالت‌ها و سلیقه‌های افراد پرداخته است.

■ ابراهیم امینی نیز در کتاب خود تحت عنوان «همسراری یا اخلاق خانواده»؛ به مشکلات زنشویی و وظایف مرد و زن پرداخته است.

وجه تمایز مقاله‌ی حاضر با مطالعات پیشین در این است که این مقاله درصدد است تا به طور اخص به آسیب شناسی نظام مدرنیته بر همسراری با طرح دو سوال بپردازد.

- آسیب مدرنیته بر اخلاقیات همسران از نگاه قرآن چگونه است؟
- آسیب مدرنیته بر اعتقادات همسران از نگاه قرآن چگونه است؟

۱. مفهوم شناسی

در هر پژوهشی نیاز است تا برخی واژگان کلیدی و پرتکرار از نظر لغوی و اصطلاحی تعریف شوند تا هر گونه ابهام از نظر خواننده برطرف گردد. به همین خاطر در این قسمت به مفهوم شناسی واژه‌های آسیب‌شناسی، مدرنیته، همسراری پرداخته خواهد شد.

۱-۱. آسیب شناسی

آسیب‌شناسی از دو کلمه آسیب و شناسی تشکیل شده است که «آسیب» در لغت به معنای «آفت، بیماری، اختلال و خطر» آمده است. در فرهنگ فارسی چنین معنا شده است: «آسیب: زخم، عیب و نقص، درد، رنج، گزند، آزار، زیان، خسارت».^۱

در فرهنگ دینی، واژه ی «آفت» بار معنایی «آسیب» را دارد. آفت، یعنی آنچه سبب فساد، تباهی، خرابی و بیماری است. خسارت و زیانی را که از بیرون و درون بر امور معنوی یا مادی وارد می‌شود، آفت گویند.^۲ فرهنگ‌نویسان فارسی زبان، «آفت» را چنین معنا نموده‌اند: «آفت: آنچه مایه‌ی فساد و تباهی گردد».^۳ در نتیجه آسیب آنچه که مایه‌ی فساد و تباهی، آفت در جامعه خواهد شد.

«شناخت درد و رنج و خسارت».^۴ در اصطلاح هم به آن دسته از علل و اختلالاتی اطلاق می‌شود که وجودشان تداوم و حرکت پدیده ایرا تهدید می‌کند و آن را از رسیدن به اهداف و آرمانش باز می‌دارد و یا از کارایی لازم می‌اندازد.

«اصطلاح آسیب‌شناسی در همه رشته‌های علوم اعم از کاربردی، پایه، تجربی، طبیعی و انسانی به کار گرفته شده و به تبع آن در ادبیات دینی نیز بیش از یک سده است که مورد توجه قرار گرفته است».^۵

^۱ معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ص ۴۷ .

^۲ جوهری، صحاح اللغة، ج ۴، ص ۱۳۳۳ .

^۳ معین، همان، ص ۶۹ .

^۴ عمید، فرهنگ جیبی عمید، ص ۳۱ .

^۵ اسفندیاری، آسیب شناسی دینی (پژوهشهایی درباره اسلام شناسی و جامعه شناسی)، ص ۷ .

۱-۲. مدرنیته

مدرنیته از کلمه‌ی مدرن، که کلمه‌ای فرانسوی و به معنای تازه، نو، جدید، تازه باب شده، مد روز، باب روز معنا شده است.^۱ مدرنیته در ساختار اصلی خود به معنای «به روز بودن»؛ «آنچه رایج است در تمایز از ادوار قبل»؛ «کنونی»؛ «امروزی» و «جدید» است.^۲

مدرنیته نگاهی نو و جدید به دنیا خواهد داد، که این نوع نگاه برآمده از نوع زیستن در اکنون و جاداشدن از گذشته است.^۳ مدرنیته «تجربه‌ای از زندگی اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و ... را به انسان می‌دهد که متضمن عقلانیت اداری، اقتصادی و تمایز و تفکیک جهان اجتماعی است».^۴

از اهداف مدرنیته می‌توان به توسعه رفاه، آزادی انسان، تسخیر طبیعت اشاره کرد، همچنین یکی از اصول مدرنیته فردگرایی است که در آن انسان به جامعه توجه ندارد و تنها برای رفاه و آزادی خود تلاش خواهد کرد.^۵

۱-۳. همسر داری

در لغت به معنای برابر، عدیل، نظیر؛ شریک زندگی، هر یک از زن و شوهر را همسر گویند.^۶

^۱. دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ج ۱۳، ص ۱۰۷۰.

^۲. رهنمایی، غرب شناسی، ص ۱۳۲.

^۳. بیات، فرهنگ واژه‌ها، ص ۵۰۷.

^۴. جوکار، مدرنیته، تغییر سبک زندگی و کاهش جمعیت در ایران، ص ۴۳.

^۵. جمالی، دین، مدرنیته و اصلاحات، صص ۱۵ و ۲۰.

^۶. دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ج ۱۵، ص ۷۵۱.

بیشتر به حمایت و دفاع از کشور پرداختند. امروزه مدرنیته سبب شده است که خانواده‌ها دو فرزند را سبب فقر خود بدانند.^۱ روایات و احادیثی از پیامبر و ائمه درباره‌ی تولید نسل آمده است مانند:

- پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «تَنَاحُوا تَنَاسَلُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَوْ بِالسَّقَطِ»^۲؛ ازدواج و تولید نسل کنید و زیاد شوید که من در روز قیامت به شما مباحثات می‌کنم؛ حتی به طفلی که سقط شده باشد.
- پیامبر اکرم (ص): «أَكْثِرُوا الْوَلَدَ أَكْثَرَ بِكُمْ الْأُمَمَ غَدًا»^۳؛ اولاد خود را زیاد کنید. من فردای قیامت به کثرت شما بر سایر امت‌ها افتخار می‌کنم.
- امام زین العابدین علیهم السلام: «نِعْمَ الشَّيْءُ الْوَلَدُ إِنْ عَاشَ فَدَعَاءُ حَاضِرٍ وَإِنْ مَاتَ فَشَفِيعٌ حَاضِرٌ»^۴؛ فرزند، چیز خوبی است. اگر زنده باشد دعاکننده‌ای آماده است و اگر بمیرد شفیعی حاضر است.
- حضرت صادق علیهم السلام: «مَنْ تَرَكَ التَّزْوِيجَ مَخَافَةَ الْفَقْرِ فَقَدْ أَسَاءَ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنْ يَكُونُوا فَقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»^۵؛ هر کس ازدواج را از بیم فقر ترک کند، همانا به خداوند، گمان بد برده است. خداوند عزوجل می‌فرماید: اگر نیازمند باشند خدا از فضل خویش بی‌نیازشان می‌کند.
- حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «صِلَهُ الرَّحِمَ تُنْمِيَ الْعَدَدَ وَ تُوجِبُ السُّودَدَ»^۶؛ پیوند با خویشان، جمعیت را زیاد می‌کند و موجب مهتری و سیادت می‌شود.

^۱. رضائی، چهل حدیث فرزند بیشتر، صص ۶-۷.

^۲. مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۱۶۹.

^۳. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۳۵۷.

^۴. نوری طبرسی، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۳۸۹.

^۵. ابن بابویه، ترجمه و متن کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۳۸۵.

^۶. تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج ۴، ص ۵۸۸.

در تمامی روایات آمده به افزایش جمعیت اشاره شده است، که در دنیای مدرنیته‌ی امروز، افزایش جمعیت را مانعی برای راحتی زنان، بر باد رفتن آرزوها، مشکلات اقتصادی و ... دانسته است که همین امر سبب کاهش فرزندآوری خواهد شد.

نتیجه گیری

مدرنیته، این کلمه‌ی فرانسوی که به معنای جدید و مد شده می‌باشد، توانسته است سبک زندگی اسلامی ایران را به سمت سبک زندگی غربی بکشد و زندگی همسران را که در اسلام دعوت به آرامش و امنیت است را دستخوش تغییرات کند. مقاله‌ی حاضر با عنوان «آسیب شناسی نظام مدرنیته، در خصوص همسراری در ره‌یافت قرآنی» با توجه به مطالعات پیشین و منابع در دسترس به نتایج زیر دست یافته است.

۱. آسیب مدرنیته بر اخلاقیات همسران از نگاه قرآن که در این مبحث به اثرات منفی مانند عدم آرامش زوجین در کنار هم اشاره شد که اسلام زن و مرد را برای آرامش یکدیگر آفرید ولی در مدرنیته زوجین خصوصاً زنان تفکر فردگرایانه و فمینیستی دارند که سبب فاصله میان آنان خواهد شد. به موجب این فاصله و مدرنیته، نداشتن تفاهم اخلاقی، هوس مداری در خانواده، پرتوقع بودن زن یا شوهر، و ... سبب بروز طلاق در زوجین خواهد شد. مدرنیته هم چنین بی‌حجابی و بدحجابی را نیز در جامعه افزایش خواهد داد که این مهم آسیب منفی بر روان خانواده خواهد داشت.

۲. آسیب مدرنیته بر اعتقادات همسران از نگاه قرآن که شامل عدم تمکین در فضای مدرنیته است. در تفکر مدرنیته زنان هر زمانی که آمادگی داشته باشند می‌توانند مرد را تمکین کنند. فرزندآوری نیز یکی از مسائل اعتقادی مهم در اسلام است که هدف تشکیل خانواده تولید مثل است، اما در مدرنیته افزایش جمعیت مانعی برای زنان، بر باد رفتن آرزوها و پدیدار شدن مشکلات اقتصادی است.

منابع

❖ قرآن کریم؛ ترجمه ناصر مکارم شیرازی.

کتاب فارسی

۱. آذرنوش، آذرتاش، *فرهنگ معاصر عربی-فارسی*، تهران: نشر نی، ۱۳۷۹ش.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، *ترجمه و متن کتاب من لایحضره الفقیه*، مترجم، صدرالدین بلاغی، ج ۳، تهران: نشر صدوق، ۱۳۶۷ش.
۳. احمدی فراز، مهدی، *صحیفه مهدیه با نگاهی روان شناختی*، قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۶ش.
۴. انصاریان، حسین، *نظام خانواده در اسلام*، قم: ام ابیها (س)، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۰ش.
۵. بابایی خورزوقی، علی، *نقش اسلام در ایجاد آرامش در زندگی زنانشویی*، اصفهان: دارخوین، ۱۳۹۵ش.
۶. بشیری، ابوالقاسم، *اشتغال زنان و آثار و پیامدهای آن بر فرزندان*، نشریه معرفت، ش ۱۰۳، ۱۳۸۵ش.
۷. بیات، عبدالرسول، *فرهنگ واژه‌ها*، قم: موسسه اندیشه و فرهنگ دینی، ۱۳۸۱ش.
۸. تونی گرنٹ، *زن بودن: به زنانگی خود تحقق بخشید و عشق را بیابید*، ترجمه: فروزان گنجی زاده، تهران: ورجاوند، چاپ نهم، ۱۴۰۰ش.
۹. جمالی، مصطفی، *مدرنیته، دین و اصلاحات*، قم: دین و رسانه، چاپ اول، ۱۳۸۵ش.
۱۰. حسین خانی، هادی، *معیارهای انتخاب همسر از دیدگاه اسلام و ساخت مقیاس آن*، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (وّه)، چاپ اول، ۱۳۹۷ش.
۱۱. حسینی، سید حسین، *سراج*، تهران: مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۰ش.
۱۲. خلفی، مسلم، *مبانی حقوقی پیش گیری از جرم*، قم: نورالسجاد، ۱۳۸۸ش.

۱۳. خمینی، روح الله، *صحیفه نور*، تهران: وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۷۰ ش.
۱۴. دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه‌ی دهخدا*، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ش.
۱۵. رضائی، احمد، *چهل حدیث فرزند بیشتر*، قم: انتشارات زائر، ۱۳۹۲ ش.
۱۶. رهنمایی، سیداحمد، *غرب شناسی*، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پرورشی امام خمینی، ۱۳۸۴ ش.
۱۷. ساروخانی، باقر، *طلاق شناخت واقعیت و عوامل آن*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۶ ش.
۱۸. سقلاطونی، مریم، *به رنگ زندگی*، قم: مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۹۱ ش.
۱۹. عمید، حسن، *فرهنگ فارسی عمید*، تهران: راه رشد، ۱۳۸۹ ش.
۲۰. قرائتی، محسن، *تفسیر نور*، چاپ یازدهم، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۸۳ ش.
۲۱. قرشی، علی اکبر، *قاموس قرآن*، ج ۱، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ش.
۲۲. کوهی، محمدرضا، *ویژگی‌ها و امتیازات زنان*، بی جا، بی تا.
۲۳. مدیرشانه چی، کاظم، *علم الحدیث و درایه الحدیث*، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ سیزدهم، ۱۳۷۷ ش.
۲۴. مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی، *دین پژوهی*، کتاب دیجیتالی، شماره ۸۳۴، ناشر: مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی، بی تا.
۲۵. معین، محمد، *فرهنگ فارسی معین*، تهران: ادنا، کتاب راه نو، ۱۳۸۱ ش.
۲۶. معینی هادی زاده، غلامرضا، *رویین دثر*، کاشمر: انتشارات آب و آینه، ۱۳۹۵ ش.
۲۷. مکارم شیرازی و همکاران، ناصر، *تفسیر نمونه*، تهران: دارالمکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶ ش.
۲۸. ———، *کتاب النکاح*، قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ۱۳۸۲ ش.
۲۹. نجفی، محمدحسن، *جواهر الکلام*، ترجمه و شرح اکبر نایب زاده، تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۲ ش.

کتب عربی

۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، *لسان العرب*، بیروت: دار صادر، ۱۳۷۵ ق.
۲. تمیمی آمدی، عیدالواحد بن محمد، *غرر الحکم و درر الکلم*، سید باقر میرعبداللہی، قم: موسسه فرهنگی دار الحدیث، چاپ هشتم، ۱۳۹۵ ش.
۳. حرعاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعہ*، قم: مؤسسه آل البيت، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.
۴. قمی، عباس، *منتہی الامال*، ج ۱، قم: هجرت، ۱۳۷۹ ش.
۵. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، ج ۴-۵، چاپ چهارم، تهران، دار الکتب الاسلامیہ، ۱۴۰۷ ق.
۶. _____، *فروع کافی*، ج ۵، تهران: دارالکتب الاسلامیہ، ۱۳۶۳ ش.
۷. مجلسی، محمدباقر، *بحار الانوار*، مصحح: علی اکبر غفاری، تهران: المکتبہ الاسلامیہ، ۱۳۷۳ ش.
۸. نوری طبرسی، میرزا حسین، *مستدرک الوسائل*، بیروت: مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ ق.

مقالات

- جوکار، محبوبہ، *تغییر سبک زندگی و کاهش جمعیت در ایران*، پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده، سال دوم، شماره دوم، بهار و تابستان ۱۳۹۳ ش.

پورتال اینترنتی

۱. پورتال نردبان موفقیت، تعریف همسر داری، ۱۳۹۹/۱۰/۱۴، کد: ۴۹.
۲. تحریریه گروه وکلای عدالت سرا، تمکین چیست؟ عدم تمکین به چه معناست؟، ۱۳۹۸/۱۰/۳، www.edalatsara.com
۳. صفار دستگردی، مهدی، *بدحجابی در نگرش جامعه شناختی*، پرتال جامع علوم انسانی.